

SUZBIJANJE NASILJA I ZLOSTAVLJANJA LGBT MLADIH U ODGOJNO - OBRAZOVNIM USTANOVAMA

RIJEKA,
2017.

Cilj je ovog dokumenta informirati škole i tijela javne vlasti u području obrazovanja o prepoznatim problemima vezanim uz zlostavljanje LGBT mladih u školama te ponuditi smjernice i preporuke za borbu protiv nasilja i diskriminacije mladih LGBT osoba, što nužno podrazumijeva uključenje svih relevantnih aktera od škola, agencija i ministarstva obrazovanja, preko pravobraniteljstva do organizacija civilnog društva. Udruga LORI je otvorena za suradnju s nadležnim tijelima, ustanovama i organizacijama na rješavanje problema nasilja i zaštiti mladih LGBT osoba. Dokument je sastavljen sukladno Smjernicama za suzbijanje homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta u školama (LORI, 2016.).

Potreba zaštite mladih **lezbijki, gejeva i transrodnih osoba (LGBT)** od nasilja i diskriminacije te obveza proaktivnog antidiskriminacijskog djelovanja škola i javnih tijela kako bi učenici/ice mogli živjeti u skladu s vlastitom seksualnom orijentacijom i/ili rodnim identitetom, prepoznata je od strane relevantnih europskih i međunarodnih aktera kao što su: UN (CRC/GC/2003/4, A/HRC/29/23, 2015), Vijeće Europe (Rezolucija 1728/2010, Preporuka CM/Rec(2010)5) i Europska unija (Rezolucije P7_TA(2012)0222, Izvješće Lunacek P7_TA(2014)0062 i P8_TA(2015)0286).

U Hrvatskoj su u posljednjih 10-ak godina učinjeni brojni koraci po pitanju suzbijanja homofobije i transfobije te zaštite ljudskih prava LGBTIQ osoba, kako izmjenama zakonodavnog i institucionalnog okvira, tako i unutar samoga društva. Unatoč tome, rasprostranjenost homofobije i transfobije te nasilja prema LGBT osobama i dalje predstavljaju jedan od ključnih problema hrvatskog društva.

Izloženost homofobnom i transfobnom nasilju i diskriminaciji ostavlja teške posljedice na mlade LGBT osobe. Istraživanja stavova javnosti i mladih u Hrvatskoj ukazuju na homo/transfobiju i spremnost na diskriminaciju LGBT osoba (Hodžić i Bijelić, 2012.; Bagić i Šalaj, 2011.; Bagić i Gvozdanović, 2015.). Istovremeno, **istraživanja iskustava LGBT osoba**

Homofobično ili transfobično nasilje je nasilničko ponašanje i/ili govor koji kod djeteta ili mlade osobe stvara osjećaj nepoželjnosti ili marginaliziranosti zbog pretpostavljene ili stvarne seksualne orijentacije, odnosno rodnog identiteta i njegova izražavanja. Ukoliko su počinitelji homofobičnog i/ili transfobičnog nasilničkog ponašanja drugi mladi govorimo o vršnjačkom zlostavljanje (*bullying*). Homofobično ili transfobično nasilje i/ili **zlostavljanje** može imati više oblika: fizički, emocionalni, verbalni, seksualni, elektronički (*cyber*) ili kombinaciju navedenoga. Nasilničko ponašanje ostavlja posljedice na mladu osobu koja je doživjela nasilje, ali i na počinitelje i na društvo u cjelini.

ukazuju na visoku izloženost nasilju i diskriminaciji te potrebu prikrivanja vlastite seksualne orijentacije u mnogim sustavima, od obrazovanja do rada. Prema dostupnim podacima Agencije za temeljna prava Europske unije (FRA, 2015.) Hrvatska je pri vrhu država EU (28) u kojoj su osobe doživjele neki oblik nasilja zbog svoje spolne orijentacije ili rodnog identiteta.

Iako nacionalne politike, programi i inicijative u Hrvatskoj prepoznaju važnost zaštite djece i mladih od zlostavljanja, nedostaju programi, smjernice i regulative koji se izravno odnose na seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet te suzbijanje homo/transfobije u školama. Školski/e djelatnici/ice nemaju adekvatna znanja ni vještine suzbijanja i rješavanja ovog društvenog problema, a često su i sami/e pod utjecajem vlastite homo/transfobije. LGBT tematika je u školskim programima potpuno nevidljiva ili se homoseksualnost prikazuje u negativnom kontekstu. Uz uklanjanje homofobičnih sadržaja iz udžbenika potrebno je razviti školske programe usmjerene na ravnopravnost i uključivost

te preventivne programe. U školama su mlade LGBT osobe često prisiljene skrivati svoj identitet strahujući od odbacivanja i nasilja, suočavanja s negativnim komentarima od strane učenika/ica i nastavnika/ica, a u slučaju proživljenog nasilja i/ili zlostavljanja nisu poznati i dostupni izvori podrške za ove učenike/ice. U slučaju proživljenog nasilja u pravilu se učenici/ice ne obraćaju za pomoć nastavnicima/icama i stručnim suradnicima/icama u školi (psiholozi/ginje, pedagozi/ginje i sl.) budući imaju strah da će i ovdje naići na odbacivanje i osudu. Ova populacija je posebno ranjiva budući da u većini slučajeva nema podršku u svojim obiteljima (LORI, 2016.).

DOBRE PRAKSE ZAŠTITE RAVNOPRAVNOSTI I DOSTOJANSTVA LGBT MLADIH U OBRAZOVNOM SUSTAVU

Kurikulumi koji promiču ljudsko dostojanstvo, ravnopravnost i uključivost, pružaju točne informacije i afirmativno uključuju pitanja seksualne orijentacije i rodnog identiteta pozitivno utječu na stavove i uvjerenja učenika/ica i nastavnika/ica, te doprinose povećanju osjećaja sigurnosti i pripadanja svih pa i mladih LGBT osoba u školskom okruženju (UNESCO, 2016.). S obzirom da istraživanja pokazuju da se uvjerenja i stavovi o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu formiraju tijekom ranog obrazovnog perioda, te da su slučajevi diskriminacije i/ili nasilja prisutni i u osnovnim školama, UNESCO-ov izvještaj (2016.) posebno naglašava važnost ranog i uzrastu primjerenog obrazovnog pristupa suzbijanju negativnih stavova i nasilnog ponašanja.

Temeljem istraživanja i primjera iz prakse, UNESCO-ov Izvještaj (2016.) naglašava da je LGBT teme moguće

uključiti u nastavu i izvan-nastavne aktivnosti kroz otvaranje prostora za učenje o ravnopravnosti i uvažavanje obiteljskih i individualnih različitosti, a osobito kroz: *građansko obrazovanje/ obrazovanje za demokraciju/ obrazovanje za ljudska prava, političko obrazovanje ili nastavu povijesti, nastavu o jeziku, književnosti i umjetnosti te zdravstveno/seksualno obrazovanje.*

Primjeri dobre prakse iz država EU (Francuske, Finske, Irske, Nizozemske, Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva), kao i globalni Izvještaj UNESCO-a (2016.), pokazuju da su uz promjene u kurikulumima i akteri civilnog društva, prvenstveno LGBT organizacije (ali i nastavnički sindikati, grupe roditelja, organizacije mladih i zdravstveni/e stručnjaci/kinje), značajno doprinijeli inicijativama za suzbijanje homofobije i transfobije u školama. Postoje brojni primjeri LGBT

organizacija koje surađuju sa školama, informiraju i educiraju učitelje/ice i učenike/ice o pitanjima seksualne orijentacije i rodnog identiteta, sudjeluju u izradi edukacijskih materijala te razvijanju obrazovnih politika i kurikulumu, pružanjem istraživačkih uvida u

oblike, učestalost i utjecaj homofobičnog i transfobičnog nasilja i diskriminacije u školama, te dijeljenjem vlastite stručnosti i iskustva.

NAPREDAK U ZAŠTITI PRAVA LGBT MLADIH ZAJEDNIČKA JE ODGOVORNOST SVIH AKTERA - SMJERNICE ZA SUZBIJANJE HOMOFBIJE I TRANSFOBIJE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Homofobičnom nasilju treba pristupiti kao kompleksnom društvenom problemu, kojeg se može riješiti strateškim pristupom te preuzimanjem odgovornosti svih društvenih i institucionalnih aktera koji u konačnici mogu doprinijeti stvaranju održivog, prihvaćenog i učinkovitog načina nošenja države i društva s prepoznatim problemom. Neophodne su preventivne aktivnosti u školama i zajednici, ali i odlučno djelovanje onda kada se ovakvo nasilje i zlostavljanje dogodi. Sustavni pomaci mogu se ostvariti tek ukoliko njima zahvatimo sve uključene (LGBT učenike/ice, njihove kolege/ice, školski kadar, roditelje), te ukoliko primijenimo sve modalitete djelovanja – prevencija, djelovanje, informiranje, edukacija, podrška.

Unutar obrazovnog sustava treba osigurati primjerene preventivne aktivnosti kojima bi se osiguralo informiranje, senzibiliziranje i edukacija učenika, odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja. "Školska ustanova obvezna je učeniku osigurati provedbu programa kojima se promiče zaštita njihovih prava, sigurnost i zdravlje ... te "implementirati postojeće preventivne i intervencijske programe" (Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika

te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, NN br.132/13).

Potrebno je povećati svijest učenika/ica o problematici homofobije i transfobije te homofobičnog i transfobičnog nasilja i/ili zlostavljanja kroz uključivanje ovih pitanja u nastavni plan i program. Treba poticati korištenje afirmativnog jezika u svakodnevnoj komunikaciji te sprječavati govor mržnje i diskriminirajuće komentare. Učenici/ice i učitelji/ice bi trebali biti informirani o negativnom utjecaju pogrđnog govora prema LGBT osobama kao i o štetnosti govora mržnje (LORI, 2016.).

Potrebno je razvijanje efikasne strategije za intervenciju u slučaju nasilja i diskriminacije LGBT učenika/ica, kako bi im se u tim osjetljivim situacijama pružila adekvatna podrška. Škola mora biti sigurno okruženje za sve učenike/ice i omogućiti im puni psihosocijalni razvoj i ostvarenje vlastitog potencijala. U provedbi ovih aktivnosti potrebna je voljnost škole za vođenje povećane brige o ovom problemu, spremnost školskih djelatnika/ica na usavršavanje svojih znanja i vještina, kao i podrška tijela javne vlasti iz područja obrazovanja (agencija i ministarstava), lokalnih vlasti, te podrška od strane organizacija civilnog društva.

PREPORUKE ZA MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA TE AGENCIJE (AGENCIJA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE, AGENCIJA ZA STRUKOVNO OBRAZOVANJE I OBRAZOVANJE ODRASLIH):

Provoditi programe suzbijanja homofobije i transfobije te kampanje koje promoviraju ravnopravnost i uključivost i informiraju o štetnosti i neprihvatljivosti nasilja i diskriminacije.

Ukloniti homofobičan/ transfobičan sadržaj iz školskih udžbenika.

U kurikulumu ili nastavne planove i programe uključiti sadržaje koji će poticati ravnopravnost i uvažavanje ljudskog dostojanstva LGBT osoba i njihovih obitelji te koji će povećati svijest učenika/ica o problematici homofobije i transfobije.

Donijeti strategiju ili protokol prevencije i suzbijanja homofobičnog/transfobičnog nasilja i osiguranja podrške LGBT učenicima/icama ili u postojeće protokole predvidjeti mjere koje uključuju preventivne, edukativno-informativne te aktivnosti reakcije na nasilje. Pratiti primjenu protokola.

Redovito pratiti slučajeve nasilja i diskriminacije u školi te prikupljati informacije o slučajevima i poduzetim mjerama suzbijanja. Predlagati unapređenja, a pozitivne pomake učiniti javnima i vidljivima.

Provoditi ili podržavati provedbu stručnih osposobljavanja i usavršavanje zaposlenih u odgojno-obrazovnom sustavu o zaštiti ljudskih prava, uključujući prava LGBT osoba kao i o problematici vršnjačkog nasilja i/ili zlostavljanja LGBT mladih te o psihosocijalnom radu s LGBT učenicima/icama.

Podržavati projekte i aktivnosti koje će povećati svijest i znanje učenika/ica i učitelja/ nastavnika o problematici homofobije i transfobije i homofobičnog i transfobičnog nasilja i/ili zlostavljanja kroz uključivanje ovih pitanja u nastavni plan i program.

Osigurati školama podršku stručnih osoba za LGBT teme iz institucija, ustanova i organizacija civilnog društva. Podržati suradnju i zajedničke aktivnosti škola, stručnjaka/kinja i organizacija civilnog društva.

PREPORUKE ZA ŠKOLE:

Osigurati edukaciju i informiranje svih zaposlenih u odgoju i obrazovanju (učitelja/ica, nastavnika/ica i ostalih) o protokolima, propisima i mehanizmima suzbijanja nasilja i/ili zlostavljanja LGBT učenika/ica.

U školama je potrebno **stvarati sigurno okruženje** kroz školski program promicanja ljudskih prava i ravnopravnosti te kroz aktivnosti koje potiču poštivanje različitosti i dostojanstva svake osobe.

Prevenција, pružanje objektivnih informacija i edukacija učenika treba biti u samom fokusu rada škola budući da ona doprinosi stvaranju stava i atmosfere među učenicima/icama da je nasilničko ponašanje potpuno neprihvatljivo te da se neće tolerirati.

Osigurati adekvatnu reakciju u slučajevima diskriminacije, nasilja i zlostavljanja LGBT učenika/ica koje uključuju postojanja učinkovitih sustava za izvješćivanje na mjestima dostupnim učenicima/icama, zaustavljanje nasilja, razgovor sa žrtvom nasilja, počiniteljem nasilja te ostalima koji imaju saznanja o samom nasilju, mjere savjetovanja, mjere podrške za osobe koje su doživjele nasilje, sankcije i rad s počiniteljima nasilja te kvalitetno praćenje (monitoring) reakcije na slučajeve nasilja i/ili zlostavljanja.

Osigurati podršku osobama koje su doživjele nasilje i/ili zlostavljanje na osnovu spolne orijentacije i/ili rodnog identiteta i njegova izražavanja. Učenika/icu i roditelje nužno je informirati o zakonskim obvezama prijavljivanja bilo kakvog oblika zlostavljanja, te koje informacije će se proslijediti nadležnim institucijama i u koje svrhe. Važno je da u školi postoji mjesto/osoba gdje LGBT učenici/ice mogu dobiti informacije i podršku u slučaju doživljenog vršnjačkog nasilja i/ili zlostavljanja. Potrebno je ohrabriti učenika/icu da prijavi homofobični i transfobični incident. U određenim slučajevima homofobično i transfobično nasilje spada u zločin počinjen iz mržnje te učeniku/ici treba pojasniti proceduru prijavljivanja, kao i važnost tog čina.

Pružanje podrške LGBT učenicima/icama afirmativnim pristupom, čiji je preduvjet poznavanje LGBT tematike i problema s kojima se LGBT osobe susreću u svakodnevnom životu. Podrška može biti osigurana i kroz postojanje *peer to peer* grupa podrške u kojima i *gej* i *strejt* učenici/ice zajednički promiču vrijednosti tolerancije i prihvaćanja. Jedna od važnih tema u radu s LGBT učenicima/icama svakako je *coming out* ili otkrivanje svoje spolne orijentacije i/ili rodnog identiteta/izražavanja zbog čega je od posebne važnosti stvoriti sigurno okruženje kako bi se mlada osoba osjećala sigurno otkriti svoj identitet.

Informiranje i educiranje roditelja/skrbnika kojima treba pojasniti pedagoške ciljeve programa ili tema vezanih uz spolnu orijentaciju ili rodni identitet koji se odnose na pružanje objektivnih informacija o ljudskoj spolnosti, poticanje poštovanja, uvažavanja i jednakih obrazovnih mogućnosti, suzbijanje vršnjačkog nasilja, zlostavljanja i diskriminacije. Roditelje treba informirati o školskim strategijama promicanja ljudskih prava i ravnopravnosti te sprečavanja svih oblika nasilja, uključujući homofobično ili transfobično nasilje i zlostavljanje.

Opisane edukativne i preventivne aktivnosti, intervencije u slučaju nasilja i aktivnosti podrške LGBT učenicima/icama škola treba **provoditi u suradnji sa stručnjacima/kinjama iz zajednice i organizacijama civilnog društva.**

PREPORUKE ZA LOKALNU SAMOUPRAVU:

Prikupljati informacije o slučajevima homofobičnog i transfobičnog nasilja te poduzetim mjerama suzbijanja i upućivati ih nadležnom ministarstvu.

Organizirati ili podržati organizaciju stručnih usavršavanja nastavnica/ika i stručnih suradnica/ika o zaštiti ljudskih prava, uključujući prava LGBT osoba.

Provoditi i podržavati projekte i aktivnosti koje će povećati svijest i znanje o problematici homofobičnog i transfobičnog nasilja i/ili zlostavljanja, programe suzbijanja homofobije i transfobije u zajednici te kampanje koje promoviraju ravnopravnost i uključivost i informiraju o štetnosti i neprihvatljivosti nasilja i diskriminacije.

Provoditi ili podržavati provedbu stručnih osposobljavanja i usavršavanje zaposlenih u odgojno-obrazovnom sustavu o problematici vršnjačkog nasilja i/ili zlostavljanja LGBT mladih te o psihosocijalnom radu s LGBT učenicama/icima.

Osigurati školama podršku stručnih osoba za LGBT teme iz institucija, ustanova i organizacija civilnog društva. Podržati zajedničke aktivnosti škola, stručnjaka/inja i organizacija civilnog društva.

IZVORI

Smjernice za suzbijanje homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta u školama (2016.), LORI, Rijeka, dostupne na: <http://www.lori.hr/images/stories/download/Smjernice-LORI-2016.pdf>

Bagić, D. i Grozdanović, A. (2015.): Istraživanje političke pismenosti maturanata, istraživački izvještaj, Zagreb, Institut za društvena istraživanja, Gong i GOOD inicijativa.

FRA (2015): *Protection against discrimination on grounds of sexual orientation, gender identity and sex characteristics in the EU – Comparative legal analysis*.

Preporuka CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, Vijeće Europe, 2010.

Rezolucija 1728 (2010) "Diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta", Vijeće Europe, 2010.

Rezolucija Europskog parlamenta od 24. svibnja 2012. o borbi protiv homofobije u Europi, P7_TA(2012)0222.

Rezolucija Europskog parlamenta od 4. veljače 2014. o planu EU-a protiv homofobije i diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta, P7_TA(2014)0062 ("Izvješće Lunacek").

Rezolucija Europskog parlamenta od 8. rujna 2015. o stanju temeljnih ljudskih prava u Europskoj uniji (2013. – 2014.), P8_TA(2015)0286.

Rezolucija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, A/HRC/27/L.27/Rev.1, Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda, 2014.

Rezolucija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, A/HRC/RES/17/19, Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda, 2011.

Rezolucija Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda od 26. rujna 2014. o diskriminaciji i nasilju nad osobama na osnovi njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta (A/HRC/RES/27/32).

Lezbijska organizacija Rijeka "LORI"

Janeza Trdine 7/4, 51 000 Rijeka

Tel./mob.: +385 51 212 186, +385 91 5934 133, +385 91 4934 133

E-adresa: loricure@yahoo.com, Internetska stranica: www.lori.hr